ПРАВОВА ПРИРОДА ЗАХОДІВ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ДО ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Задоя Костянтин Петрович
кандидат юридичних наук
доцент кафедри кримінального права та кримінології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Запровадження у кримінальне право України інституту заходів кримінально-правового характеру, що застосовуються до юридичних осіб[1] породило чисельні наукові дискусії щодо правової природи вказаних заходів; щодо відповідності Конституції України положень розділу XIV-1 Загальної частини Кримінального кодексу України 2001 року (далі — КК); щодо окремих проблемних питань застосування заходів кримінально-правового характеру, які застосовуються до юридичних осіб, тощо.

Думається, що без перебільшень ключовою з-поміж них є дискусія щодо природи цього нового для кримінального права України інституту. У вітчизняній кримінально-правовій науці раніше здійснювались дослідження, присвячені перспективам визнання юридичної особи суб'єктом кримінальної відповідальності чи запровадження інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб, однак зрозуміло, що одержаний за їх підсумками науковий доробок не міг бути беззастережно поширений на положення розділу XIV-1 Загальної частини КК. Відтак, виникла та продовжує існувати необхідність критичного осмислення новел ЗУ № 314-VII від 23.05.2013 року на найбільш загальному (концептуальному) рівні.

На нашу думку, на сьогодні у теорії вітчизняного кримінального права сформувалися *дві основні концепції щодо розуміння юридичної природи заходів кримінально-правового характеру, що застосовуються до юридичних осіб:*

1) концепція "заходи кримінально-правового характеру, що застосовуються до юридичних осіб, є проявом (формою) кримінальної відповідальності" — подібну точку зору поділяють, зокрема, В. Батраченко [1, с. 98], І.І. Митрофанов [2, с. 126], М.І. Панов, С.О. Харитонов [3, с. 48], А.С. Нерсесян [4, с. 181];

---

[1] На підставі Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб" № 314-VII від 23.05.2013 року — далі ЗУ № 314-VII від 23.05.2013 року.

© Задоя К.П.

2) концепція "заходи кримінально-правового характеру, що застосовуються до юридичних осіб, не є проявом (формою) кримінальної відповідальності" — такої точки зору притримуються, у тому числі, Ю.А. Пономаренко [5, с. 68], В. Кухар [6], А.М. Ященко [7, с. 216-218], П.П. Андрушко [8, с. 33], Г.З. Яремко [9, с. 93], Н.А. Орловська [10, с. 128-129], Т.О. Гончар [11, с. 79].

Окрім того, *позиція деяких науковців щодо природи заходів кримінально-правового характеру, що застосовуються до юридичних осіб, видається або суперечливою* (М.І. Хавронюк [12, с. 294, 388-394][1], С.Я. Лихова [13][2]), *або неоднозначною* (О.Ф. Пасєка [14])[3].

Розбіжності у наукових підходах щодо юридичної природи заходів кримінально-правового характеру, що застосовуються до юридичних осіб, мають, на наш погляд, цілком очевидне (й, на жаль, доволі традиційне) пояснення — непослідовність законодавця. У назві ЗУ № 314-VII від 23.05.2013 року він вжив термін "відповідальність юридичних осіб", однак у самому тексті законодавчого акту такий термін не використовується. Натомість законодавець назвав правові заходи, що можуть застосовуватись до юридичних осіб, "заходами кримінально-правового характеру". Складається враження, що така текстуальна неузгодженість не в останню чергу підживлює наукову дискусію щодо правової природи заходів кримінально-правового характеру, що застосовуються до юридичних осіб.

Розв'язання зазначеної проблеми передбачає, на наш погляд, послідовний розгляд декількох взаємопов'язаних проблем. По-перше, потрібно визначитись із тим, чи є заходи кримінально-правового характеру, що застосовуються до юридичних осіб, новою формою кримінальної відповідальності у вітчизняному кримінальному праві.

Традиційне (класичне) розуміння кримінальної відповідальності у вітчизняному науковому дискурсі передбачає, що обов'язковим "елементом"

---

[1] Слід відзначити певну непослідовність (щонайменше, термінологічну) М.І. Хавронюка. Спочатку він відносить заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб до "заходів, пов'язаних із кримінальною відповідальністю (форм реалізації кримінальної відповідальності)", а згодом веде мову про "квазікримінальну відповідальність юридичних осіб". Як наслідок, виникає запитання про те, чи позначається терміном "квазікримінальну відповідальність юридичних осіб" форма кримінальної відповідальності, чи мова йде про окремий вид юридичної відповідальності, відмінний від відповідальності кримінальної?

[2] С.Я. Лихова в одних фрагментах своєї публікації прямо веде мову про "кримінальну відповідальність юридичних осіб", але вже наприкінці статті приходить до висновку, що законодавець запровадив у кримінальне право України "квазівідповідальнсть змішаного (кримінально-адміністративного) типу".

[3] О.Ф. Пасєка de lege ferenda начебто схиляється до того, що в кримінальному законодавстві має бути закріплена кримінальна відповідальність юридичних осіб, однак вказує, що de lege lata нормативна регламентація заходів кримінально-правового характеру, які застосовуються до юридичних осіб, потребує вдосконалення, у тому числі — в частині конкретизації юридичної природи цих заходів.

ретроспективної кримінальної відповідальності є так званий "державний осуд", який виявляється у визнанні особи винною у вчиненні злочину в резолютивній частині вироку суду. З положень же чинного кримінального та кримінального процесуального законодавства випливає, що юридична особа в разі застосування до неї заходів кримінально-правового характеру державного осуду не зазнає. *Так, ч. 4 ст. 374 Кримінального процесуального кодексу України не передбачає що складовою резолютивної частини вироку суду має бути припис, зміст якого міг би бути інтерпретований як осуд юридичної особи.* Зазначений нормативний орієнтир говорить лише про "рішення про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру". На нашу думку, *вже ця обставина є достатньою підставою для висновку про те, що інститут заходів кримінально-правового характеру, що застосовуються до юридичних осіб, не можна вкласти у "прокрустове ложе" сучасного вчення про кримінальну відповідальність.* Протилежна точка зору з даного приводу вимагає концептуального переосмислення змісту кримінальної відповідальності. Однак прихильники концепції "заходи кримінально-правового характеру, що застосовуються до юридичних осіб, є проявом (формою) кримінальної відповідальності" начебто утримуються від подібних пропозицій.

Кримінальному праву України ще до запровадження зазначеного правового інституту були відомі заходи кримінально-правового характеру[1], відмінні від кримінальної відповідальності, а саме — примусові заходи виховного характеру[2], примусові заходи медичного характеру, примусове лікування, спеціальна конфіскація, звільнення від кримінальної відповідальності[3]. Відповідно, слід з'ясувати, чи можна віднести до їх числа й заходи кримінально-правового характеру, що застосовуються до юридичних осіб? Особливо в світлі того, що на це досить однозначно вказує нормативне найменування зазначених правових заходів.

На наш погляд, перш за все важливо звернути увагу на фактичну підставу застосування заходів кримінально-правового характеру, відмінних від кримінальної відповідальності:

---

1 Варто відзначити, що окремі науковці (наприклад, Ю.А. Пономаренко [15, с. 143-144]) взагалі ставлять під сумнів кримінально-правову природу деяких із них (зокрема, примусових заходів медичного та виховного характеру).

2 Мається на увазі застосування цих заходів у порядку ч. 2 ст. 97 КК. У випадках, передбачених ч. 1 ст. 97 та ст. 105 КК, примусові заходи виховного характеру, на наш погляд, "трансформуються" в частину змісту звільнення від кримінальної відповідальності (детальніше див. нижче про пов'язану з цим проблему) та звільнення від покарання.

3 Відзначимо, що у вітчизняній кримінально-правовій доктрині висловлювалась й точка зору про те, що звільнення від кримінальної відповідальності є формою кримінальної відповідальності [16, с. 96-97].

а) примусові заходи виховного характеру застосовуються у випадку вчинення суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною (ч. 2 ст. 97 КК);

б) примусові заходи медичного характеру — у випадку вчинення злочину (ч. 2 ст. 20 КК) або суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною КК (ст. 92 КК);

в) примусове лікування — "до особи, яка вчинили злочини та має хворобу, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб" (ст. 96 КК);

г) спеціальна конфіскація — у випадку вчинення злочину чи суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною КК (ст. 96-1 КК)[1];

ґ) звільнення від кримінальної відповідальності — у випадку вчинення злочину (ч. 1 ст. 44 КК).

Таким чином, примусові заходи виховного характеру, примусові заходи медичного характеру та спеціальна конфіскація застосовуються до особи:

а) *лише* у випадку вчинення суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною КК (примусові заходи виховного характеру); або

б) *у тому числі* й у випадку вчинення суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною КК (примусові заходи медичного характеру, спеціальна конфіскація).

Саме за фактичною підставою зазначені правові заходи різняться від кримінальної відповідальності, що являє собою "реакцію" держави виключно на вчинення злочину. Понад те, примусові заходи виховного характеру, примусові заходи медичного характеру та спеціальну конфіскацію, на нашу думку, не можна вважати проявами юридичної відповідальності взагалі, оскільки фактичною підставою останньої є правопорушення, обов'язковим компонентом складу якого в загальній теорії права називається осудний (деліктоздатний) суб'єкт [17, с. 273, 545].

Дещо неоднозначним виглядає те, що примусові заходи медичного характеру та спеціальна конфіскація можуть застосовуватись до особи й у випадку вчинення нею злочину (правопорушення). Зокрема, цілком справедливим виглядає запитання про те, чи не можна вважати проявом юридичної відповідальності (у будь-якому випадку альтернативним

[1] Чинна на момент набрання чинності ЗУ № 314-VII від 23.05.2013 року редакція ст. 96-1 КК допускала можливість застосування спеціальної конфіскації лише у випадку вчинення особою злочину.

відповідальності кримінальній) застосування таких кримінально-правових заходів у випадку вчинення особою злочину?

На нашу думку, відповідь на таке запитання має бути негативною. Варіативність фактичної підстави означає, що з точки зору загальної теорії права примусові заходи медичного характеру та спеціальна конфіскація мають розглядатись як так звані "заходи захисту". Наприклад, Д.А. Ліпінський та А.Г. Бессоліцин визначають заходи захисту як "охоронювальні правові заходи (один із проявів державного примусу), що застосовуються у випадках вчинення правопорушення чи настання інших юридичних фактів, переслідують цілі попередження, присікання, регулювання, відновлення, а також — забезпечення безпеки (підкреслено мною — К.З.)" [18, с. 113; 19, с. 9].

Окрім того, відмітимо, що в теорії ібероамериканського[1] кримінального права заходи з "комбінованою" юридичною природою, які за одних обставин можуть виконувати функцію покарання (pena), а за інших – функцію заходу безпеки (medida de seguridad), називаються санкціями "третього шляху" (sancciones de la "tercera via") [20, с. 170-175].

Примусове лікування та звільнення від кримінальної відповідальності відповідно до положень чинного кримінального закону можуть застосовуватись виключно у випадку вчинення особою злочину (правопорушення). Такий стан речей вимагає з'ясувати, чи не є ці правові заходи проявам юридичної відповідальності? На наш погляд, усуває будь-яку невизначеність в даному питанні вже не фактична підстава правових заходів, а власне їх юридичний зміст.

Примусове лікування, спрощено кажучи, є "реакцією" держави не на порушення особою норм кримінального права, а на стан її здоров'я. Відтак, даний правовий захід із загальнотеоретичної точки зору також (як і примусові заходи виховного та медичного характеру та спеціальну конфіскацію) слід вважати "заходом захисту", а не заходом юридичної відповідальності.

Дещо менш однозначною є ситуація із звільненням особи від кримінальної відповідальності. У науковій літературі цей правовий захід розуміється як відмова держави в особі компетентних органів від застосування до особи (покладення на неї) кримінальної відповідальності [21, с. 97; 22, с. 58; 23, с. 373; 24, с. 18-19]. З точки зору чинного кримінального закону звільнення від кримінальної відповідальності за загальним правилом не передбачає застосування до особи: а) правових наслідків, що властиві кримінальній

[1] Даний термін стосується держав Піренейського (Іберійського) півострова та Латинської Америки.

відповідальності (державний осуд, покарання, судимість); б) будь-яких інших несприятливих ефектів юридичного характеру[1]. З огляду на це даний правовий захід, на нашу думку, також слід визнавати таким, що позбавлений ознак юридичної відповідальності.

Оцінюючи фактичні підстави та зміст заходів кримінально-правового характеру, які застосовуються до юридичних осіб, слід констатувати, що вони за цими критеріями істотно різняться від проаналізованих вище заходів кримінально-правового характеру:

а) *фактичною підставою* заходів кримінально-правового характеру, що застосовуються до юридичних осіб, *є виключно злочин* (п.п. 1), 3), 4) ч. 1 ст. 96-3 КК) а*бо ж фактична ситуація, однієї із складових якої є злочин* (п. 2) ч. 1 ст. 96-3 КК)[2] (принципова відмінність від примусових заходів виховного та медичного характеру й спеціальної конфіскації);

б) такі заходи *є "реакцією" держави саме на злочин чи зазначену фактичну ситуацію*, а не на інші фактичні обставини (принципова відмінність від примусового лікування);

в) вказана *"реакція" передбачає несприятливі (негативні) наслідки для певного суб'єкта права* (принципова відмінність від звільнення від кримінальної відповідальності).

Таким чином, *з точки зору загальної теорії права заходи кримінально-правового характеру, що застосовуються до юридичних осіб, виглядають проявом юридичної відповідальності*. У той же час, ми вже відзначили вище, що даний правовий захід безумовно не може вважатись проявом (формою) кримінальної відповідальності.

---

[1] Проблемною виглядає юридична природа так званих "умовних видів звільнення від кримінальної відповідальності", передбачених ч. 1 ст. 47, ч. 1 ст. 97 КК. Дані правові заходи: а) застосовуються виключно у випадку вчинення особою злочину (правопорушення); б) не передбачають правових наслідків, характерних для кримінальної відповідальності; в) однак передбачають застосування до особи інших правових наслідків. Такі заходи, щонайменше, не в повній мірі відповідають узагальненому розумінню кримінальної відповідальності, оскільки при застосуванні ч. 1 ст. 47, ч. 1 ст. 97 КК держава не лише відмовляється від застосування до особи кримінальної відповідальності, але й застосовує до неї інші правові наслідки. Дана проблема потребує окремого дослідження, однак, на разі констатуємо лише те, що так звані "умовні види звільнення від кримінальної відповідальності", можливо, взагалі слід розглядати як заходи кримінально-правового характеру, відмінні за своєю природою від "безумовних видів звільнення від кримінальної відповідальності". De lege ferenda такий висновок потребує суттєвого вдосконалення змісту кримінального закону.

[2] Неточність допускає Г.З. Яремко, вказуючи, що матеріальною підставою застосовування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб є "вчинення уповноваженою особою юридичної особи від її імені лише певних злочинів (ст. 96-3 КК України)". Незабезпечення виконання покладених на уповноважену особу законом або установчими документами юридичної особи обов'язків щодо вжиття заходів із запобігання корупції (п. 2) ч. 1 ст. 96-3 КК) може й не полягати у вчиненні злочину якого-небудь виду. Особливості тлумачення п. 2) ч. 1 ст. 96-3 КК предметно розглядались в іншій моїй публікації [25, с. 73-74].

Видається, що вийти із цієї колізійної ситуації можна, врахувавши деякі правові позиції Конституційного Суду України (далі — КСУ, Суд). Так, у *рішенні в справі за конституційним зверненням відкритого акціонерного товариства "Всеукраїнський Акціонерний Банк" щодо офіційного тлумачення положень пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України, частин першої, третьої статті 2, частини першої статті 38 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про відповідальність юридичних осіб) від 30.05.2001 року № 7-рп/2001* КСУ: а) відзначив, що "положення пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України треба розуміти так, що ним безпосередньо не встановлюються види юридичної відповідальності" (п. 1.1. резолютивної частини рішення); б) de facto визнав, що у правовій системі України сформувалося явище "відповідальності юридичних осіб у публічних сферах" (абз. 1 п. 5 мотивувальної частини рішення)[1]. При цьому використання КСУ терміну "відповідальність" видається цілком свідомим, оскільки Суд відзначив, що в різноманітних нормативно-правових актах, які стали предметом його уваги, йшла мова про "фінансові санкції", "штрафи", "заходи впливу", "заходи впливу та санкції" щодо юридичних осіб (абз. 5 п. 3 мотивувальної частини рішення), а термін "відповідальність" для характеристики відповідних правових заходів не застосовувався.

Таким чином, з набранням чинності ЗУ № 314-VII від 23.05.2013 року КК став у ряд з іншими нормативно-правовими актами, що встановлюють відповідальність юридичної особи за правопорушення публічного характеру, а саме — з Господарським кодексом України (ст. 238), Податковим кодексом України (п. 111.2), Законом України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення" від 14.10.2014 року № 1702-VII (ст. 24) тощо.

Положення всіх цих законодавчих актів відзначаються або надмірною партикулярністю (в більшості випадків) або ж надмірною абстрактністю[2], що не дозволяє говорити про існування єдиного міжгалузевого інституту відповідальності юридичної особи за правопорушення в публічній сфері. Видається, що можна вести мову лише про множину видів відповідальності

---

[1] Суд підкреслив, що в даному разі не йде мова про адміністративну відповідальність, оскільки суб'єктом останньої є фізична особа (п. 1.2. резолютивної частини рішення).

[2] Зокрема, в Господарському кодексу України вживається термін "адміністративно-господарські санкції", який гіпотетично міг би охопити всі випадки відповідальності юридичних осіб за правопорушення в публічній сфері, однак з тексту надто неконкретних положень даного законодавчого акту важко зрозуміти, чи можуть, наприклад, вважатись адміністративно-господарськими санкціями заходи кримінально-правового характеру, що застосовуються до юридичних осіб.

юридичної особи, які розмежовуються за характером правопорушення (сферою, в якій воно вчиняється).

Отже, з огляду на сказане вище *інститут заходів кримінально-правового характеру, що застосовуються до юридичних осіб, за кримінальним правом України являє собою окремий вид юридичної відповідальності, відмінний від відповідальності кримінальної*[1].

Серйозної уваги потребує й те, що заходи кримінально-правового характеру застосовуються до юридичної особи у зв'язку із діянням, вчиненим її уповноваженою особою:

а) незабезпеченням виконання покладених на неї законом або установчими документами юридичної особи обов’язків щодо вжиття заходів із запобігання корупції (п. 2) ч. 1 ст. 96-3 КК);

б) вчиненням нею злочину від імені та в інтересах юридичної особи (п.п. 1), 4) ч. 1 ст. 96-3 КК);

в) вчиненням злочину від імені юридичної особи (п. 3) ч. 1 ст. 96-3 КК).

Такий зміст кримінального закону з неминучістю призводить до запитання — юридична особа підлягає відповідальності за “чуже” чи за “своє” діяння? Якщо екстраполювати на це запитання теоретичні концепції кримінально-правової доктрини держав, що належать до сім'ї загального права, воно може бути переформульоване інакше — законодавець закріпив у КК так звану “субститутивну відповідальність” (vicarious liability) юридичних осіб чи відповідальність за принципом “ототожнення” (теорія alter ego)?[2]

Відповідно до ч. 1 ст. 1172 Цивільного кодексу України юридична відшкодовує шкоду, завдану їхнім працівником під час виконання ним своїх трудових (службових) обов'язків. У вітчизняній цивільно-правовій доктрині це положення традиційно розглядається як показник того, що дії працівника юридичної особи ототожнюються з нею самої і в підсумку остання несе відповідальність за “власне” правопорушення[3]. Видається, що з декількох причин подібний висновок навряд чи можна зробити відносно ч. 1 ст. 96-3 КК:

а) *порушення норм публічного правопорядку (зокрема, норм кримінального права) за жодних умов не може вважатись діянням, яке уповноважена особа юридичної особи вчиняє в межах своєї компетенції (обумовленої трудовими чи цивільними правовідносинами)*. Отже, оскільки уповноважена особа, вчиняючи

---

[1] У контексті цього згадка в назві ЗУ № 314-VII від 23.05.2013 року про “відповідальність” (але не кримінальну!) юридичних осіб видається свідомим (і, мабуть, не позбавленим сенсу) рішенням законодавця.

[2] Див. детальніше з цього приводу роботу Г.А. Есаков [26, с. 27].

[3] Див. детальніше з цього приводу роботу С.Д. Гринько (Русу) [27, с. 101-103].

злочин чи порушуючи обов'язки щодо вжиття заходів із запобігання корупції, діє ultra vires, таке діяння є "чужим" для юридичної особи;

б) застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичної особи не виключає кримінальної відповідальності уповноваженої особи чи іншої фізичної особи (у випадку з п. 2) ч. 1 ст. 96-3 КК). Водночас у цивільному праві працівник юридичної особи може нести відповідальність лише перед нею самою в регресному порядку і не несе цивільно-правової відповідальності перед суб'єктом права, якому він спричинив шкоду.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що *передбачена чинним КК відповідальність юридичних осіб має субститутивний характер (являє собою відповідальність за "чуже" діяння).*

Список використаної літератури:

1. Батраченко Т.С. Визначення окремих проблемних питань щодо кримінальної відповідальності юридичних осіб / Т.С. Батраченко // Вісник Академії митної служби України. Сер. : Право. - 2013. - № 2. - С. 97-101.

2. Митрофанов І.І. Засоби кримінально-правового впливу на юридичних осіб / І.І. Митрофанов // Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. - 2014. - № 2. - С. 126-134.

3. Панов М.І. Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб як новела у кримінальному законодавстві України [Електронний ресурс]./ М.І. Панов, С.О. Харитонов // Вісник Асоціації кримінального права України. — 2014. — № 2(3) — С. 44-55. — Режим доступу: http://nauka.jur-academy.kharkov.ua/download/visnik_yg/3/4.pdf.

4. Нерсесян А.С. Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичної особи: аналіз нового законопроекту [Електронний ресурс] / А.С. Нерсесян // Вісник Вищої ради юстиції. - 2013. - № 2. - С. 181-192. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vvru_2013_2_19.pdf.

5. Пономаренко Ю.А. Форми реалізації кримінальної відповідальності за кримінальним законодавством України / Ю.А. Пономаренко // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. "Право". - 2013. - Вип. 20. - С. 65-72.

6. Кухар В.В. До питання доцільності запровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб в Україні / В.В. Кухар // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. - 2014. - № 1. - С. 77-81.

7. Ященко А.М. Деякі міркування щодо форм реалізації кримінальної відповідальності та інших заходів кримінально-правового характеру / А.М.

Ященко // Вісник кримінологічної асоціації України. - 2015. - № 1(9). - С. 212-223.

8. Андрушко П.П. Щодо запровадження заходів кримінально-правового характеру стосовно юридичних осіб за вчинення злочинів на їх користь чи в їх інтересах / П.П. Андрушко // Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції в Україні : матеріали науково-практичної конференції (19 квітня 2013 року, м. Харків) / МВС України, Харківський нац. ун-т внутр. справ; Кримінологічна асоціація України. – Х. : Золота миля, 2013. – С. 30-34.

9. Яремко Г.З. Система заходів кримінально-правового характеру [Електронний ресурс] / Г.З. Яремко // Часопис Академії адвокатури України. - 2014. - Т. 7, № 4. - С. 89-92. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Chaau_2014_7_4_15.pdf.

10. Орловська Н. Про модель кримінально-правового впливу на юридичну особу / Н. Орловська // Юридичний вісник. – 2014. – № 2. – С. 125-130.

11. Гончар Т.О. Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб за чинним кримінальним кодексом України / Т.О. Гончар // Правова держава. - 2014. - № 17. - С. 76-80.

12. Дудоров О.О. Кримінальне право: навчальний посібник / О.О. Дудоров, М.І. Хавронюк; за заг. ред. М.І. Хавронюка. - К.: Ваіте, 2014. - 944 с.

13. Лихова С.Я. Юридичні особи як субєкти кримінальної відповідальності / С.Я. Лихова // Юридичний вісник. - 2014. - № 4 (33). - С. 128-132.

14. Пасєка О.Ф. Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб: окремі проблемні питання [Електронний ресурс] / О.Ф. Пасєка // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична. - 2014. - Вип. 4. - С. 253-263.

15. Пономаренко Ю.А. Про вплив подій 2013-2014 років на предмет кримінального права / Ю.А. Пономаренко // Забезпечення єдності судової практики у кримінальних справах в контексті подій 2013-2014 років в Україні / Д.С. Азаров, П.П. Андрушко, Л.П. Брич та інші; упорядник — Т.І. Созанський. - К.:ВАІТЕ, 2014. - С. 143-146.

16. Грищук В.К. Доктринальне розуміння форм реалізації кримінальної відповідальності людини / В.К. Грищук // Актуальні проблеми кримінальної відповідальності: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.,10–11 жовт. 2013 р. / Ред. кол.: В.Я. Тацій (голов. ред.) та ін. – Х.: Право, 2013. – С. 93–98.

17. Хачатуров Р.Л. Общая теория юридической ответственности: монография / Р.Л. Хачатуров, В.Д. Липинский. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2007. – 950 с.

18. Бессолицын А.Г. О мерах защиты и юридической ответственности / А.Г. Бессолицын, Д.А. Липинский // Вектор науки ТГУ. - 2010. - № 3 (3). - С. 109-114.

19. Бессолицын А.Г. Цели и функции юридических мер защиты : автореферат дис. на соискание ученой степени кандидата юрид. наук: спец. 12.00.01 / А. Г. Бессолицын. - М.,2008. - 26 с.

20. Beristain Ipiña A. Medidas penales en Derecho Contemporanéo. (Teoría, Legislacíon positiva y realizacíon práctica) / A. Beristain Ipiña. – Madrid: Ed. Reus, 1974. – 436 p.

21. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / Ю.В. Александров, П.П. Андрушко, В.І. Антипов та ін.; відп. ред. С.С. Яценко. – 4-те вид., переробл. та доповн. – К. : А.С.К., 2005. – 848 с.

22. Баулін Ю.В. Звільнення від кримінальної відповідальності / Ю.В. Баулін. – К. : Атіка, 2004. – 296 с.

23. Баулін Ю.В. Звільнення від кримінальної відповідальності / Ю.В. Баулін // Юридична відповідальність: проблеми виключення та звільнення / О.Ф. Андрійко, Ю.В. Баулін, М.І. Іншин та ін.; відп. ред. Ю.В. Баулін. - Донецьк: Кальміус, 2013. - С. 368-387.

24. Козак О.С. Ефективність звільнення від кримінальної відповідальності в Україні: / О.С. Козак; за ред. О.М. Бандурки. – К.: Освіта України, 2009. – 204 с.

25. Задоя К.П. Проект постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ “Про судову практику в справах про злочини у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг” (з коментарем до нього) / К.П. Задоя // Судова практика в справах про злочини в сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг / К.П. Задоя, М.О. Захаренко, К.І. Киливник та ін.; наук. ред. К.П. Задоя. - К.: Аграр Медіа Груп, 2014. - С. 7-76.

26. Есаков Г.А. Учение о преступлении в странах семьи общего права: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Г. А. Есаков. - Москва:, 2007. - 46 с.

27. Гринько (Русу) Д.С. Юридичні особи як суб'єкти деліктних зобов'язань за цивільним законодавством України та європейських країн: порівняльно-правовий аналіз / С.Д. Гринько (Русу) // Університетські наукові записки. - 2013. - № 3. - С. 101-108.

У статті аналізуються правові заходи щодо юридичних осіб за кримінальним законодавством України. Вивчається проблема природи таких

заходів. Акцентується увага на тому, що заходи щодо юридичних осіб є особливим видом юридичної відповідальності, відмінним від кримінальної відповідальності.

***Ключові слова**: кримінальне законодавство, юридична особа, кримінальна відповідальність, субститутивна відповідальність, заходи кримінально-правового характеру.*

В статье анализируются правовые меры в отношении юридических лиц по уголовному законодательству Украины. Изучается проблема природы таких мер. Акцентируется внимание на том, что меры в отношении юридических лиц является особым видом юридической ответственности, отличным от уголовной ответственности.

***Ключевые слова**: уголовное законодательство, юридическое лицо, уголовная ответственность, субститутивная ответственность, меры уголовно-правового характера.*

In the article it has been analyzed the legal measures against legal entities by the Ukrainian criminal legislation. The problem concerning nature of such measures have been studied. It has been focused on the fact that the measures against legal entities are special kind of legal liability other then criminal liability.

***Key words**: criminal legislation, legal entity, criminal liability, vicarious liability, criminal law measures*

© Задоя К.П.